

УДК 321.01

DOI 10.31732/2708-339X-2024-13-A21

**НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ
«ЛЕГІТИМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ»****Сердюков О.О.,**

аспірант юридичного факультету
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9935-8448>

**SCIENTIFIC UNDERSTANDING OF THE CONCEPT OF
«LEGITIMATIZATION OF STATE AUTHORITY»****Serdyukov O.O.,**

graduate of the Master's degree of
«KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9935-8448>

Анотація. У статті здійснюється аналіз терміну «легітимізація державної влади» як поняття правової науки. Окреслено основні теоретичні підходи до його трактування, його значення для стабільності політичної системи та механізми, що забезпечують визнання й підтримку державної влади з боку громадян. Автор статті обґрунтовує підхід до легітимізації як ключової характеристики права, яка є основними складовими державної влади без яких її існування у демократичній державі неможливе. Розглянуто три основні типи легітимізації влади: традиційну, харизматичну та раціонально-правову, що стали базою для подальших досліджень феномену легітимізації. Виокремлено три форми легітимізації державної влади в посттоталітарному суспільстві, які поступово змінюють одна одну: а) легітимізація на основі національної ідеї, яка відображає свідоме переживання культурно-природної єдності людей; б) легітимізація на основі ідеї державності, або адміністративно-неономіклатурна модель легітимізації; в) демократична легітимізація. Зроблено висновок, що конституційні принципи легітимності влади визначають правила організації та функціонування як самої державної влади, так і її взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Підкреслюється, що легітимізація державної влади є складним і багатограним процесом, що потребує постійної уваги до змін у суспільних настроях, економічних умовах та міжнародних відносинах. Обґрунтовано, що основні проблеми легітимізації державної влади в сучасній Україні полягають у слабкості суспільної солідарності та відсутності привабливої моделі спільного майбутнього. Спираючись на науковий доробок дослідників проблематики легітимності, спробували представити системну модель легітимізації органів публічної влади, що складається з наступних механізмів: конституційна легітимізація; інституційна легітимізація; ідеологічна легітимізація; зовнішня легітимізація; партіципаторна легітимізація.

Ключові слова: легітимізація, державна влада, політична система, демократичний режим, громадянське суспільство, верховенство права.

Формул: 0; **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 9.

Abstract. The article analyzes the term «legitimation of state power» as a concept of legal science. The main theoretical approaches to its interpretation, its significance for the stability of the political system and the mechanisms that ensure the recognition and support of state power by citizens are outlined. The author of the article justifies the approach to legitimation as a key characteristic of law, which is the main components of state power without which its existence in a democratic state is impossible. Three main types of legitimation of power are considered: traditional, charismatic and rational-legal, which became the basis for further research into the phenomenon of legitimation. Three forms of legitimation of state power in a post-totalitarian society are distinguished, which gradually replace each other: a) legitimation based on the national idea, which reflects the conscious experience of the cultural and natural unity of people; b) legitimation based on the idea of statehood, or the administrative-neomenclatural model of legitimation; c) democratic legitimation. It is concluded that the constitutional principles of the legitimacy of power determine the rules of organization and functioning of both the state power itself and its interaction with civil society institutions. It is emphasized that the legitimation of state power is a complex and multifaceted process that requires constant attention to changes in public sentiment, economic conditions and international relations. It is substantiated that the main problems of

the legitimation of state power in modern Ukraine are the weakness of social solidarity and the lack of an attractive model of a common future. Based on the scientific achievements of researchers on the issue of legitimacy, an attempt was made to present a systemic model of the legitimation of public authorities, consisting of the following mechanisms: constitutional legitimation; institutional legitimation; ideological legitimation; external legitimation; participatory legitimation.

Keywords: legitimation, state power, political system, democratic regime, civil society, rule of law.

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 9.

Постановка проблеми. Створення правової та демократичної держави в Україні є ключовим фактором забезпечення легітимності державної влади. Сучасна Україна як державне і політичне утворення повинна не лише визначити шлях подальшого розвитку суспільства, але й забезпечити відповідний рівень легітимності. Суспільно-політичні зміни та нові виклики, з якими зіткнулася країна, спричинили значну трансформацію методів і технологій легітимації влади. Тому виявлення основних теоретичних підходів до трактування терміну «легітимація державної влади», розуміння його значення для стабільності політичної системи та механізмів, що забезпечують визнання й підтримку державної влади з боку громадян, є надзвичайно актуальним і важливим на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці легітимації державної влади у своїх дослідженнях приділяють увагу такі вітчизняні вчені, як А.Й. Француз, О.Я. Коваль, Є. Бистрицький, О.М. Шульга та інші. Питання легітимації влади також розглядалися в працях відомих зарубіжних науковців, серед яких М. Вебер, К. Ясперс, А. Сімонс та інші.

Не вирішені раніше проблеми у даній тематиці. Для забезпечення верховенства права, суверенітету та законності у державі важливим фактором є легітимація влади, адже вона передбачає, що окремі суб'єкти влади та народ безпосередньо здійснюють владні функції для досягнення завдань і цілей держави. Демократія ж гарантує особистості право впливати на процес прийняття державних рішень. Подальший розвиток держави і суспільства демократичним шляхом неминує веде до проблеми взаєморозуміння між державною владою і суспільством, тобто до питання легітимації державної влади. Враховуючи складність цієї проблеми та її постійну еволюцію в контексті змін суспільного життя, легітимність залишається надзвичайно актуальною темою для досліджень. Вона охоплює найважливіші практичні сфе-

ри суспільного життя, безпосередньо впливаючи на розвиток політичних, соціальних і правових процесів.

Метою статті є наукове осмислення феномену легітимації державної влади та аналіз основних типів і моделей легітимації влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі конституювання державної влади важливу роль відіграє спосіб та форма її узаконення. Легітимація державної влади є ключовим елементом функціонування будь-якої політичної системи, оскільки вона визначає, наскільки влада визнається народом, що безпосередньо впливає на її ефективність та стабільність. Поняттю «легітимація державної влади» приділялася увага в різних наукових сферах, таких як філософія, політологія, соціологія, психологія та юриспруденція. Однак цей правовий інститут досі залишається малодослідженим у сучасній теоретико-правовій науці.

Термін «легітимація» (від англ. *legitimate*) зазвичай вживається в юридичному контексті для позначення процесу отримання або надання легітимності органам державної влади, зазвичай через вибори, але здебільшого у форматі «зверху» – від керівників до підлеглих.

Поняття «легітимація» стало центральним у політичній науці на початку ХХ століття завдяки праці німецького соціолога Макса Вебера, який визначив легітимацію як процес визнання соціальними суб'єктами значущості суспільно-політичної реальності як в цілому, так і в її окремих проявах та складових [1, с. 37]. Він виокремлював і характеризував три типи легітимації влади: традиційну, харизматичну та раціонально-правову, які стали основою для подальших досліджень феномену легітимації.

Традиційний тип легітимності, на думку М. Вебера, засновується на історичних звичаях та традиціях, який часто супроводжується вірою в святість існуючої влади, а отже й у непохитність встановленого цією

владою порядку. Аналізуючи традиційну легітимність, М. Вебер пропонував тлумачити дії «володаря» як такі, що суворо обмежуються традицією [1, с. 169].

З урахуванням того, що легітимність це динамічний процес, засновані на традиційному типі легітимності політичні системи, як правило, завжди стикаються з проблемою розвитку, який ніколи не може бути реалізований у формі будь-яких змін, а може мати місце виключно у формі підтримання та збереження існуючої традиції й існуючої структури суспільно-політичних відносин.

Цей тип легітимності зазвичай пов'язаний з монархіями, патріархальними структурами та стародавніми державними інститутами, де влада передається по спадковості або є результатом довготривалих традицій. Наприклад, в історії традиційною легітимністю часто володіли королі, імператори, старійшини племен або інші лідери, чия влада вважалася правомірною через її відповідність встановленим звичаям.

Харизматичний тип легітимності – це тип легітимності, коли влада або право на управління базується на особистій привабливості, харизмі або лідерських якостях конкретної особи. У цьому випадку люди вірять у винятковість і неповторність лідера, його здатність здійснювати великі справи або вести за собою, і тому визнають його владу як легітимну. На переконання М. Вебера, цей тип легітимності часто пов'язаний з лідерами, які з'являються в критичні моменти історії, коли суспільство переживає значні труднощі або зміни, і вони здатні мобілізувати людей своїм натхненням, силою переконання та харизмою [1, с. 171-172]. Прикладами харизматичних лідерів є Наполеон Бонапарт – французький імператор, чий військові успіхи та політичний стиль забезпечили йому величезну популярність; Мартін Лютер Кінг – американський лідер, який став символом боротьби за права афроамериканців через свою здатність надихати маси на мирні протести.

В основі раціонально-правового або легального типу легітимації лежать певні чітко встановлені правила, які формалізуються у вигляді законів, що окреслюють сферу компетенції, повноваження та міру відповідальності у відносинах тих, хто ре-

алізує управлінські функції і тих, на кого ця управлінська влада розповсюджується.

Цей тип легітимності є характерним для сучасних демократій, де існує чітка система законів і інститутів, які регулюють процеси обрання влади, її діяльність і підзвітність.

Макс Вебер вважав, що легальна легітимність є найбільш стійкою в сучасному світі, оскільки вона ґрунтується на раціональних і передбачуваних процедурах, що унеможлиблює свавілля та надає владі стабільність і передбачуваність.

Легітимація є процесом узгодження взаємодії та співіснування між суспільством і владними інституціями, визначаючи допустимий рівень самостійності влади у виконанні своїх функцій. При цьому суспільство може бути як активним, так і пасивним учасником цього процесу. Відповідно до цього, варіюються методи і технології здобуття легітимності влади.

Інший німецький філософ і історик К. Ясперс розглядав легітимацію як процес встановлення відносин довіри між тими, хто панує, та їхніми підлеглими, на відміну від відносин підкорення, що ґрунтуються на страху. Він вважав, що для довіри потрібна тверда опора, незламна основа, щось таке, що викликає загальну повагу. Подібну незламність довіри він називав легітимністю. Як образно зауважував мислитель, «легітимність схожа на чарівника, який безперервно створює необхідний порядок через довіру; нелегітимність – це насильство, що породжує насильство, яке ґрунтується на недовірі та страху» [2, с.172].

Американський вчений Д. Сіммонс, в свою чергу, підкреслює, що суспільство є легітимним, коли його члени розуміють і цінують його, готові охоче брати на себе відповідальність, яку передбачає їхнє членство. Легітимність знижується, коли громадянам не вистачає готовності виконувати свої зобов'язання перед суспільством [3, с. 132]. Вчений пов'язує кризу легітимності з підривом цінності існуючої політичної системи. Коли громадяни перестають слідувати настановам керівництва, розпочинається процес делегітимації влади.

К. Хакер-Кордон підкреслює, що основним елементом процесу легітимації є ле-

галізація (legitimatization або legitimisation), яка передбачає заснування, встановлення, організацію та функціонування державної влади відповідно до процедур, визначених правовими нормами. Він зауважує: «Електоральна легітимізація державного управління в контексті легального конституювання та включених системних структур соціальної чи економічної нерівності є кінцевою точкою демократичних обіцянок» [4].

Теоретичний аналіз поняття «легітимація» проводить вітчизняний соціолог О. Шульга. Дослідник надає таке визначення легітимації: «Легітимація – це складний і багаторівневий процес пояснення та виправдання існуючих соціальних відносин, кінцевою метою якого є перехід домінуючого символічного універсуму та його смислів у розряд нерелевантних, включення їх у природну установку» [5, с. 179].

Є. К. Бистрицький розглядає легітимацію як процес реалізації колективної ідентичності з боку політичної системи на основі спільних цінностей. Він виділяє три форми легітимації державної влади в посттоталітарному суспільстві, які послідовно змінюють одна одну:

а) легітимація на засадах національної ідеї, яка є свідомим переживанням природно-культурної єдності людей; б) легітимація на засадах ідеї державності, або адміністративно-неономенклатурна модель легітимації; в) демократична легітимація.

Перша та друга форми є реальними, але за своєю суттю вони є посттоталітарними формами самолегітимації. Суть останньої полягає в тому, що владні особи та інститути не стільки шукають природні засади легітимації в суспільстві – систему базових цінностей, скільки намагаються авторитарно створити їх «під себе». Третя форма є скоріше ідеалом, до якого ще слід прагнути. Вона орієнтується на створення нової колективної ідентичності – політичної нації, яка є суверенним народом. В межах цієї нації відбувається «розподіл влади та владних повноважень між людьми на всіх рівнях суспільного життя» [6, с. 53].

Основою легітимності публічної влади в Україні є Конституція, яка, окрім інших функцій, виконує функцію легітимації державної влади [7]. Зокрема, в Конститу-

ції України зазначено, що Верховна Рада є єдиним органом законодавчої влади (ст. 75). На конституційному рівні також легалізований інститут Президента. У статті 102 Основного закону підкреслюється, що Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності країни, додержання Конституції, а також прав і свобод людини та громадянина. Він також є гарантом реалізації стратегічного курсу на набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Статус і повноваження Кабінету Міністрів України, як вищого органу виконавчої влади, визначені у Розділі VI Конституції.

На сьогодні український конституціоналізм стикається з найбільшими труднощами у сфері функціональної легітимності влади через низький рівень захисту прав і свобод людини та громадянина, а також недостатній контроль з боку суспільства за діяльністю органів влади. Легітимність конституції реалізується через дотримання основних конституційних принципів. Ці принципи легітимності державної влади є базовими засадами, незаперечними вимогами, які ставляться до формування та функціонування державних органів для чіткого визначення їхніх повноважень і спрямування їх діяльності на забезпечення як індивідуальних, так і колективних прав. Вони формують своєрідну систему координат, в межах якої розвиваються правовідносини між публічною владою та громадянським суспільством, а також визначають напрямки їх розвитку. Конституційні принципи легітимності влади встановлюють правила організації та функціонування як самої державної влади, так і її взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

У цьому ж контексті не можна оминути увагою і працю відомого вченого А.Й. Француза, в одній з яких він стверджує, що «стабільність розвитку політичної системи залежить від того, наскільки узгодженою і правомірною є взаємодія між двома групами, як «ті, хто управляє» та «ті, ким управляють»» [8, с. 114]. Вчений вважає права людини основним критерієм легітимності державної влади, обґрунтовуючи положення, за яким реалізація принципу народного

суверенітету є неодмінною умовою легітимації державної влади.

Більшість науковців зазначають, що легітимація складається з наступних механізмів.

Конституційна легітимація, яка передбачає визнання конституційних органів влади та чітке закріплення їх повноважень у нормах Конституції, а також забезпечення незалежного та ефективного функціонування всіх органів публічної влади в державі.

Інституційна легітимація, яка полягає у створенні системи демократичних інститутів публічної влади та встановленні демократичних процедур, стилю і характеру їх діяльності. Суспільство повинно не лише побачити нові демократичні інститути публічної влади, а й відчутти на собі справжній демократичний характер їх роботи, особливо у взаєминах з громадянами, не як з підлеглими, а як з партнерами або, принаймні, як з отримувачами управлінських послуг.

Ідеологічна легітимація повинна базуватися на проголошенні та законодавчому закріпленні державницької національної ідеї, а також на обов'язковому виконанні цінностей публічного врядування.

Зовнішня легітимація надає особливе значення авторитету держави та її керівників у міжнародному співтоваристві. Якщо державний режим сприймається провідними

міжнародними організаціями як легітимний, він починає асоціюватися з авторитетними закордонними інституціями, здобуваючи в очах свого народу частину легітимності цих міжнародних установ. Тому держави часто використовують авторитет і легітимність таких організацій, як ООН або Рада Безпеки, для зміцнення власної внутрішньої влади.

Партіципаторна легітимація ґрунтується на заохоченні активної участі громадян у процесах публічного управління на субсидіарній основі, а також у різних формах контролю органів публічної влади. Як правильно зазначає О. Коваль, «державна влада є легітимною тією мірою, якою відображає волю народу загалом і захищає його інтереси» [9, с. 37].

Отже, легітимація державної влади є складним і багатограним процесом, який вимагає постійної уваги до змін у суспільних настроях, економічних умовах і міжнародних відносинах. У демократичних країнах вона забезпечується дотриманням принципів прав людини, верховенства права та прозорості в управлінні, тоді як в авторитарних режимах легітимність може бути підтримана через контроль та маніпуляції. Збереження легітимності в сучасному світі вимагає врахування нових викликів, зокрема в контексті розвитку цифрових технологій і глобальних політичних змін.

Література:

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Перекл. з нім., післям. та комент. О. Погоріло-го. Київ, 1998. 372 с.
2. Ясперс К. СENS та призначення історії. Пер. з нім. URL: https://imwerden.de/pdf/jaspers_smysl_i_naznachenie_istorii_1991.pdf. (дата звернення: 05.09.2024)
3. Simmons A. Justification and Legitimacy. Essays On Rights And Obligations. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 276 p.
4. Hacker Cordón Casiano A. W. Electoral Legitimation, Polyarchy, and Democratic Legitimacy, 1997. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/30094/2001-16.pdf> (дата звернення: 05.09.2024)
5. Шульга О. М. Легітимація і «легітимація»: феноменологічний аналіз». Київ: Ін-т соціології НАН України, 2012. 208 с.
6. Бистрицький Є. Легітимація як дієве філософське поняття. Філософська думка. 2009. № 5. С. 49-59.
7. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>. (дата звернення: 05.09.2024)
8. Француз А. Й. Конституційно-правові основи демократичного розвитку політичної системи сучасної України. К., Логос. 2006. 516 с.
9. Коваль О. Я. Співвідношення правових і моральних факторів визначення понять легітимності й легальності. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2014. Вип. 2. С. 32-44.

References:

1. Veber M. (1998). Sotsiologhiia. Zahalnoistorychni analizy. Polityka [Sociology. General historical analyses. Politics]. Perekl. z nim., pisliam. ta koment. O. Pohoriloho. Kyiv, 372 s.
2. Jaspers K. Sens ta pryznachennia istorii [The meaning and purpose of history]. Per. z nim. URL: https://imwerden.de/pdf/jaspers_smysl_i_naznachenie_istorii_1991.pdf

3. Simmons A. (2001). Justification and Legitimacy. Essays On Rights and Obligations. Cambridge: Cambridge University Press. 276 p. (Accessed September 05,2024)
4. Hacker Cordón Casiano A. W. (1997). Electoral Legitimation, Polyarchy, and Democratic Legitimacy. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/30094/2001-16.pdf/> (Accessed September 05,2024) (Accessed November 05,2024)
5. Shulha O. M. (2012). Lehitymatsiia i «lehitymatsiia»: fenomenolohychnyi analiz» [Legitimation and «legitimation»: a phenomenological analysis]. Kyiv: In-t sotsiologhii NAN Ukrainy. 208 p.
6. Bystrytskyi Ye. (2009). Legitymatsiia yak diieve filosofske poniattia [Legitimation as a valid philosophical concept]. Filosofska dumka. 5. 49-59.
7. Konstytucia Ukrainy (1996). [Constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian]. (Accessed September 05,2024)
8. Frantsuz A. I. (2006). Konstytutsiino-pravovi osnovy demokratychnoho rozvytku politychnoi systemy suchasnoi Ukrainy [Constitutional and legal foundations of the democratic development of the political system of modern Ukraine]. K., Lohos. 516.
9. Koval O. Ia. (2014). Spivvidnoshennia pravovykh i moralnykh faktoriv vyznachennia poniat lehitymnosti y lehalnosti [The correlation of legal and moral factors in defining the concepts of legitimacy and legality]. Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia". 2. 32-44.

Стаття надійшла до друку 17 вересня 2024 року